

SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICA

SECTIO GLOTTOLOGICA ET LITTERARIA

COLLEGIUM PALAEOSLAVICUM

SLAVICA ET SERBICA MEDIAEVALIA

Volumen I

SCALA PARADISI

SCRIPTA IN MEMORIAM
DEMETRII BOGDANOVIĆ VIRI ACADEMICI
1986–2016

Acceptum in Sectionis glottologicae et litterariae conventu vi, die xxvi mensis
Iunii, anno mmxviii, auctoribus Jasmina Grković-Major, Academiae socia
ordinaria et Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socio extraneo

Redactores

Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socius extraneus, Tatjana Subotin-Golubović,
univ. profestrix, Irena Špadijer, univ. profestrix, Nataša Dragin, univ. profestrix,
mag. Dušica Grbić et Katarina Mano-Zisi

BELGRADI
MMXVIII

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

СТАРΟΣЛОВЕНСКИ ОДБОР
СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК

Књига 1

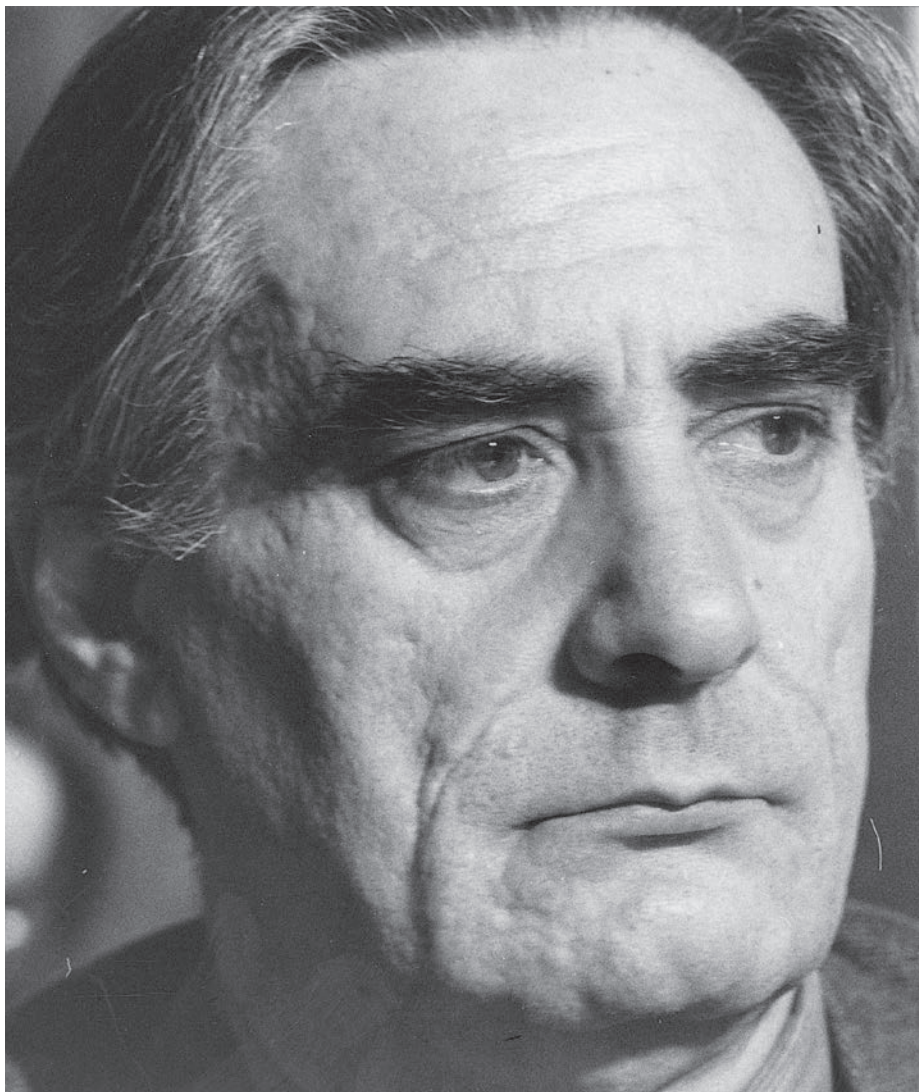
SCALA PARADISI
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН
1986–2016

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна
2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејџор
и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова

Уредници

Анатолиј Аркадјевич Турилов, инострани члан САНУ, проф. др Татјана
Суботин-Голубовић, проф. др Ирена Шпадијер, проф. др Наташа Драгин,
мр Душица Грбић и Катарина Мано-Зиси

БЕОГРАД
2018

Luigi Einaudi

Димитрије Богдановић (из породичне архиве)

УВОДНА РЕЧ

Академик Димитрије Богдановић (1930–1986), по образовању теолог и правник, оставио је својим делом блистави траг у српској медијевистици. Био је свестрани проучавалац српске средњовековне духовне културе и књижевности, као и српског рукописног наслеђа у целини, сагледавајући их из различитих углова и тиме утирући пут у многим областима истраживања. Као начелник Археографског одељења Народне библиотеке Србије и професор на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду неседично је преносио знање млађим генерацијама, образујући многе нараштаје научних посленика.

У научном раду значајну пажњу посветио је византијским темељима српске средњовековне културе и рецепцији византијске књижевности. Једна од омиљених тема била му је Лествица светог Јована Лествичника. Објавио је њен превод, као и монографију *Јован Лествичник у византијској и сѣарој српској књижевности*, засновану на докторској дисертацији. У жељи да корене српске духовности приближи савременицима писао је у више наврата о исихазму, посебно о неоплатонизму у исихастичкој књижевности код Срба, о социјалној теологији Јована Златоустог, о Светим оцима и учитељима цркве, рецепцији византијског богословља у Србији XIV и XV века, о књижевности као чиниоцу интеграције византијско-словенског Балкана, о византијском књижевном канону у српским службама средњег века. Редиговао је превод *Поетике рановизантијске књижевности* Сергеја С. Аверинцева, обогативши књигу врским предговором *На њушевима ѿеориској проучавања рановизантијске књижевности*. У низу прилога посвећених појединим питањима средњовековне књижевности у Срба издвајамо студију *Развој жанрова у српској књижевности XIII века*, као и више од стотину одредница у *Речнику књижевних ѿермина*. Средњовековној култури приступао је као целини, заснованој на јединственом погледу на свет, те је писао и о односу књижевности и ликовне уметности. „Закон лепоте као свеопшта норма људског постојања захтевао је да буде исказан и у стварању писаном речју“, изрекао је једном приликом. Своја књижевнотеоријска и историјскокњижевна проучавања крунисао је поглављима у вишетојној *Историји српског народа* и књигом *Сѣара српска књижевност*.

Хвале је вредна и његова посвећеност приређивању, критичком издавању и преводу старих споменика. Учествовао је у припреми прва два тома издања *Законика цара Стефана Душана*, у којима је објављено шест преписа овога текста, објавио *Софијску службу светом Сави, Карејски илустрицик светог Саве, Србљак. Службе, канони, акаџиски, I–IV* (у сарадњи са Ђорђем Трифуновићем), Теодосијево *Житије Петра Коришког, Житије Ђорђа Крајовца, Епископије кир-Силуанове, те Маџичин аџоског*. Саставио је и данас у издавању споменика незаобилазни текст *Правила за критичка издања старих српских писана*. Био је и један од покретача едиције *Стара српска књижевност*, чији је циљ био да дела средњег века кроз преводе приближи савременом читаоцу. Са својим учитељем Владимиром А. Мошином приредио је критичко издање Вуковог превода *Нове заветне* у оквиру *Сабраних дела Вука Караџића*.

Пажњу је посвећивао и проблемима текстологије и лексикографије. У овој области драгоцени су његови радови *Текстолошко изучавање џравних споменика средњовековне Србије, Недоблијска џраћа у речнику старословенског језика српске редакције* и *О неким илустрацима лексикоџрафске обраде јужнословенских ћирилских споменика српске редакције*.

Проучавао је српско писано наслеђе у многим рукописним збиркама (Хиландар, Савина, Библиотека Епархије арадске, Дечани, Пећка патријаршија, Николац, Цетињски манастир и др.). Продубио је приступ који је усвојио од Владимира А. Мошина на пољу археографије и палеографије, а своја начела изложио је у програмском раду *Метод описа рукописа у Археоџрафском одељењу Народне библиотеке СР Србије у Беоџраду*. Поред више прилога у којима је изнео резултате својих истраживања (*Стара српска рукописна књића и џроблем реконструкције њених фондова, Ћирилска палеоџрафија и кодиколоџија у Јуџославији, Персџектџиве књижевноистџоријских истраживања у збиркама словенских рукописа Свете Горе, Археоџрафски џројектџи у Србији* итд.), објавио је и две монографске синтезе: *Каталоџ ћирилских рукописа манастира Хиландара, I–II*, и *Инвенџар ћирилских рукописа у Јуџославији (XI–XVII века)*.

„Био је то човек сасвим изузетних особина“, написала је академик Ирена Грицкат, један од његових блиских сарадника. Красили су га, како каже, велика интелектуална и духовна острашћеност, многострана и необична знања, моћ усредсређивања, организаторска умешност, тактични приступ саговорницима, дар лепе речи, мирна углаћеност, те јасноћа и брзина мишљења. „Он је, по некој особеној интуицији, по дубоко проџуховљеној поистовећености са предметом свога рада, био непоновљив.“

Академик Димитрије Богдановић је, поред бројних дужности које је имао у Српској академији наука и уметности, био оснивач и први председник Старословенског одбора, утемељеног 1982. године. У знак захвалности за наслеђе које нам је оставио и поштовања према његовом неуморном раду, едицију Старословенског одбора САНУ *Словенски и српски средњи век (Slavica et Serbica mediaevalia)* започињемо њему посвећеном споменицом.

Академик Јасмина Грковић-Мејџор

ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ

СЛИКА СРПСКЕ СПИСАТЕЉСКЕ И ДУХОВНЕ ДЕЛАТНОСТИ У XIII И XIV ВЕКУ КОЈА СЕ ЈАВЉА У СИНАЈСКИМ СЛОВЕНСКИМ РУКОПИСИМА ПРОНАЂЕНИМ 1975. ГОДИНЕ¹

ЈАНИС ТАРНАНИДИС

Апстракт. – Слика присуства монаха различитих националности у манастиру Свете Катарине на Синајској гори од његовог оснивања до наших дана представља одраз и представу преовлађујуће политичке и духовне идеологије Византијске цркве и Византијског царства. Народи који су посредством својих представника, монаха, учествовали у овом заједничком стварању временом су постали творци и преносиоци једног те истог култа и културне традиције која је очувана током средњег века. Ова студија има за циљ да, на основу словенских рукописа пронађених 1975. године, осветли живо присуство Срба и њихово активно учешће у животу и активностима манастира током XIII и XIV века.

Кључне речи: синајска духовност, писар, хелија, свети Сава, зборници, Евергетидски типик, Синајска купина

Могло се очекивати да ће проучавање последњих пронађених словенских рукописа у крипти манастира Свете Катарине² изнети на светлост дана нове податке о богослужбеном животу, старијем и млађем, „словенског елемента“ у његовом покушају да се прилагоди византијској монашкој и црквеној клими. Упркос томе што је повремено и на различитим странама до сада било већином посредних и спорадичних помињања неког од ових „елемената“, непостојање једне целовите заједничке процене и вредновања и даље је очигледно. У својој малој студији покушаћемо да

* Јанис Тарнанидис, Аристотелов универзитет, Солун, tarna@theo.auth.gr

¹ Овај мали прилог састављању зборника у част нашег изузетног колеге и пријатеља, покојног Димитрија Богдановића, нека буде мој лични израз захвалности и поштовања за његову несебичну подршку моме раду на пописивању, анализи и објављивању 1975. године новопронађеног блага који чине старији и млађи словенски рукописи у манастиру Свете Катарине на Синају. Покојни Димитрије Богдановић је био не само највећи стручњак у овој области, већ и мој најдобронамернији помагач који се налазио уз мене од самог почетка мојих истраживања, охрабрујући мој исцрпљујући рад на овој теми. Он ми је помогао да превазиђем моје велике несигурности и сумњичавост дубоко антагонистичког окружења.

² Tarnanidis 1988.

попунимо онај део празнине који се односи на српско учешће у црквеним и монашким активностима у XIII и XIV веку. Уверени смо да нам проучавање ових рукописа писаних на различитим језицима,³ поред богатог а посебно значајног садржаја који разоткрива ниво духовне зрелости народа од којих потичу и друштва којима припадају, преноси и међуправославну и екуменску атмосферу која је негована у грчко-византијском окружењу у поменутом манастиру, и то од његовог оснивања у VI веку све до данас.

Пре него што приступимо посебном представљању и вредновању неких од ових открића која смо изабрали као примере, сматрамо исто тако значајним да саопштимо карактеристичне податке из сачуваних извора који се односе на њихово порекло, као и на личности које су, како се чини, подстакле њихово стварање и преношење.

Одмах у почетку, наравно, у овом нашем истраживању треба да нагласимо да своје закључке о вези не само српског, већ и осталих народа са Синајем, углавном темељимо на језичкој сродности тих откривених текстова са одређеним националном „елементом“. Иако се ово у општим цртама не противи логици, то је у извесној мери и несигурно јер, са друге стране, не може да нам обезбеди апосолутно поуздане закључке како о средини из које су потекли, тако ни о средини у којој су били у употреби. Ову нејасност вишеструко појачава и чињеница да ни прецизно време њиховог појављивања или њиховог „преношења“ на Синај и њихово смештање на полице и у крипте здања о којем је реч, нису утврђене. Упркос томе, нема сумње да је њихов већи део написан или употребљен на лицу места од стране вештих Грка или монаха друге националности који су повремено живели и подвизавали се у манастиру. У овим случајевима и када не постоје чак ни јасни подаци о преписивачима и састављачима, потврда њиховог порекла може прилично поуздано потећи и од пратећих елемената и упоредних чињеница, као што су познат граfiјски лик писма стваралаца ових дела утврђен на основу других преписа, од помена прилика и догађаја који су се одиграли у тој области итд. Независно од наших могућности да одредимо њихове конкретне ствараоце и центре њиховог порекла, сама чињеница да су сачувани на Синају, као и њихов садржај, представљају непобитно сведочанство о духовном нивоу народа који се њима служио у том периоду.

³ В. према хронолошком низу издања: Меџарη 1985; Brock 1995; Ιερα Μονη και Αρχιεπισκοπη Σινα 1998; Aleksidze et al. 2005; Philothee 2008.

Из свега наведеног закључује се да су сви способни и енергични монаси који су то желели, имали могућност да лако постану део грчког братства манастира и да истовремено, упоредо са грчким, обављају и своје лично богослужење, да се занимају својим појединачним монашким обавезама, својим духовним подвизима и списатељском делатношћу и на свом матерњем језику. Тако се манастирска средина временом развила, с једне стране као центар сусрета и мешања представника више етничких група, а с друге – као извор исијавања ка земљама порекла ових различитих монаха, поклоника и ревнитеља православног хришћанског живота. Према томе, поменути споменици писани на разним језицима, који су изашли на светлост дана после много година заборавља, представљају све доке једног ширег међуетничког сусрета у духу православне хришћанске вере и традиције.

У том контексту, када говоримо о синајским подацима који се односе на српску писмену и духовну делатност, подразумевамо да они који се налазе у новооткривеним синајским рукописима не потичу увек обавезно из синајског скрипторија. За наше истраживање је важно да су, иако нису настали на Синају, били прихваћени и употребљавани на Синају, те су на тај начин током извесног времена имали несумњив и непосредан додир са синајском духовношћу.

С друге пак стране, пошто документа о којима је реч, нису тежила нити су могла имати за циљ потпуно евидентирање српске духовне делатности за период када су била написана, природно је и очекивано да је много тога што се односи на њу и даље остало неоткривено.

Овим нашим последњим исказом желимо да нагласимо да, иако неспорни, српски писани споменици Синаја нису старији од времена поклонишког путовања светог Саве до ових крајева (1229 и 1234–1235),⁴ са сигурношћу можемо претпоставити да су српски поклоници и поједини отшелници, после уласка у хришћанску заједницу, још и пре Савиног пута тежили⁵ ка Светим местима и земљи Горе којом је ходао Бог. Сходно томе, и њихов допринос, непосредан или посредан, у образовању ране српске црквене писмености, иако није оставио опипљиве трагове у виду рукописа, треба сматрати сигурним.⁶

⁴ Доментијан 1865, 267 и даље; Теодосије 1860, 166–170, 181–198; Розов 1952, 95–105; Живојиновић 1979, 22–24.

⁵ Ђорђевић 1925; Georgevich 1918, 97–114; Розов 1925/1926, 118–129; Розов 1914, 16–38; Розов 1929а, 195–200; Розов 1929б, 16–21; Јірећек 1912, 53.

⁶ Уп. закључке: Суботин-Голубовић 2009, 382.

Што се тиче година које су уследиле, наравно, постоји јасан одговарајући доказ који обухвата вести о постојању посебне словенске преписивачке и списатељске радионице у области Синаја, у којој је био заступљен и српски елемент. Када смо у једној нашој старијој студији говорили о односима Срба са исихастичким покретом на Синају,⁷ објавили смо један занимљив запис из словенског рукописа XIII века у коме се говори о заједничкој српско-бугарско-руској ћелији,⁸ у којој се рукопис очигледно користио и куда су словенске црквене књиге биле пренете. У тој истој студији навели смо и допунске детаље који потврђују не само постојање преписивачке српске радионице на Синају, него и одговарајуће активности који се односе на преписивање и трговину црквеним књигама из исте епохе. Допуњујући открића колегинице Цернић која се односе на преписивачку радионицу неког Јоаникија – јеромонаха Јована који је заједно са јеромонахом Јаковом радио са великом ревношћу на Синају у другој половини XIV века и оставио за собом значајно дело,⁹ изнели смо, такође, на видело активност и једног другог свештеника и духовника по имену Јован из Србије,¹⁰ који је и сам живео и бавио се преношењем црквене књиге у овом периоду. Занимљиво је да је сачувано његово писмо неком Србину „Јоаникију, економу на гори Синају“ у којем је поменуо групу Срба Синаита који су такође преносили књиге.¹¹

Имајући у виду све наведено, неће нас изненадити број српских рукописа који су се нашли међу осталим словенским. Конкретно, 25 од 41 новопронађена рукописа су српски, а датирани су у XIII и XIV век. По своме садржају, то су: два зборника,¹² три псалтира,¹³ два требника,¹⁴ један кондакар,¹⁵ три рукописа са службама светих,¹⁶ један триод,¹⁷ један октоих,¹⁸

⁷ Tarnanidis 1987, 137–141.

⁸ Tarnanidis 1988, 147: да не вѣдомоу всакомоу калѣгерѣ приходециѣмѣю в синаю или в сръбѣл'нѣ или в бѣгаринѣ или в русинѣ за снѣ келіе . наставленнеѣмѣ г(о)с(под)ниѣмѣ всеосв(ѣ)щен'наго еп(н)с(ко)па гермѣана к' надохъ оставилъ да не работать никоѣмѣ нища. Cf. Tarnanidis 1987, 138.

⁹ Цернић 1981, 19–22.

¹⁰ Tarnanidis 1987, 139.

¹¹ Наведена су имена: Харитон, Симеон, Јоаникије, свештеник Тома, Григорије, Исаија и Арсеније.

¹² Tarnanidis 1988, 134–141, 159–168.

¹³ Ibid., 112–114, 133–134, 168–169.

¹⁴ Ibid., 144, 171–172.

¹⁵ Ibid., 127–133.

¹⁶ Ibid., 118–125, 141–142, 172.

¹⁷ Ibid., 175.

¹⁸ Ibid., 114–118.

четири минеја,¹⁹ четири литургијска текста,²⁰ један јеванђелистар,²¹ један часослов²² и један номоканон.²³

Ако бисмо преиспитали потребу која је наметала преписивање сваког од горе наведених текстова, као и услове, чиниоце и заједницу монаха и лаика у чијој је служби оно било, сасвим је сигурно да бисмо могли изнова да прикажемо читаву епоху, кад нас у томе не би ометао вео нејасности и стварност замагљена временом. Али, пошто то није могуће променити, ограничићемо се на неке посебно значајне податке, које смо уочили у једном броју раније поменутих споменика, на речи и текстове који нам дозвољавају да са лакоћом препознамо главне циљеве њихових аутора, као и представника српског духовног присуства и њиховог доприноса црквеној делатности у време када су написани.

Почећемо од рукописа 8/N²⁴ из групе новопронађених, који се састоји од свега 30 листова; ови листови чине први део старијег Српског псалтира који припада старој збирци манастирских рукописа. Пре открића нових рукописа, овај познати део су претходни посетиоци манастира и проучаваоци словенских рукописа у каталоге унели као кодекс број 8.²⁵ Његов значај на први поглед – јер још нису приређени студија и критичко издање текста овог кодекса – лежи у његовој старини, као и у чињеници да попуњава празнину као први познати Српски псалтир литургијске намене. Једна сажета примедба би у кратким цртама на овом месту можда могла да помогне у разумевању значаја два горе наведена податка о рукопису, дакле – о његовој старини и начину његове употребе. Старина увек носи са собом истовремено елементе, непознате и занимљиве за преведени текст, начин његове обраде, способност преводилаца да исправно преведу предлогак итд., а облик пак може да открије податке из богослужбеног живота новог окружења, учесталост, бројност и његово место у телтургији новог богослужбеног типика. На основу постојећих података, пошто одговарајућа студија и анализа касне, ограничићемо се на то да нагласимо да је илуминација оба дела Псалтира усаглашена са духом одговарајућих илуминација грчких рукописа из истог периода,²⁶ а и писмо

¹⁹ Ibid., 125–127, 172–173, 173–174, 174. Тип сачуваних минеја чува податке о синаксару као и елементе из уредби Типика.

²⁰ Ibid., 170, 176–177, 177–179, 179–181.

²¹ Ibid., 169.

²² Ibid., 170–171.

²³ Ibid., 158–159.

²⁴ Ibid., 112–114.

²⁵ Розов 1925–1926, 126; Сперанский 1927, 98; Snoj 1936, 171.

²⁶ Tarnanidis 1988, 112–114 и 198 (12).

је по својим палеографским одликама – уредно уставно ћирилско писмо, што све директно води ка закључку да је рукопис представљао књигу која је употребљавана у свакодневном богослужењу те да није била молитвена књига у личном власништву монаха.

Истом периоду припада и Зборник (14/N) из групе новооткривених рукописа²⁷ који смо у свом посебном каталогу датирали у почетак (прву половину) XIII века. Вредно је, одмах на почетку, нагласити његов разнолик и веома значајан састав. Он садржи један низ житија светих, апокрифне приче, службе светима минејског црквеног круга, молабне каноне, молитве, синакасаре и типике, стварајући потпун попис богослужбене традиције за заједницу којој је Зборник био намењен. Његов оригинални састав, као и његово дугогодишње присуство у манастиру о којем је реч, поуздано нас воде ка закључку да је рукопис написан на Синају и то заиста почетком XIII века, када је део текстова који улазе у његов састав по први пут био преведен на српскословенски језик, са циљем да служи потребама локалне српске монашке колоније.

У садржају овога рукописа посебну пажњу привлаче листови 125v–144v, на којима се налази српскословенски превод првог дела Типика цариградског Евергетидског манастира.²⁸ Уистину, већ је познато да се у Типику о којем је реч одсликава монашка политика светог Саве, оснивача и устројитеља Српске цркве, те стога сматрамо да његово присуство на полицама библиотеке Свете Катарине није било случајно. Премда не поседујемо друге пратеће податке како бисмо са сигурношћу потврдили да је састављен у исто време када је монах Сава посетио овај манастир, исто би тако произвољно било и да ту претпоставку одбацимо. У сваком случају, сигурно је да његово присуство тамо није без повезаности са именом, угледом, посебним интересовањем и везом Саве са његовим превођењем на српскословенски језик и његовом употребом како у манастиру Хиландару тако и у Студеници, а самим тим и у свим осталим манастирима у Србији.²⁹

Значај српског превода текста о којем говоримо још је више изражен због чињенице да сачувани део представља први део основног грчког састава, са службама непокретног годишњег циклуса празника као и Четрдесетнице, који је до сада недостајао. Кроз дух и философију овог Типика јасно се може осетити начин устројства унутрашњег живота и функционисања српског монаштва, а такође и планови устојитеља

²⁷ Ibid., 134–141.

²⁸ Ibid., 139–140.

²⁹ Суботин-Голубовић 1998, 153–177; Милошевић 2015, 27–35.

и архиепископа Српске цркве у формирању црквеног живота у његовој земљи у целини.

Стога, присуство овог кодекса на Синају, ако он уистину потиче из периода када је та места посетио свети Сава (1229, 1234–1235), могло би да обухвати и детаље из времена проблематике и трагања утемељивача српског црквеног живота у вези са коначном богослужбеном оријентацијом, и не само са њом.

Као што смо већ навели, међу новопронађеним рукописима налазе се и четири преписа једног литургијског текста – Литургије светог Јована Златоуста. Као што смо већ саопштили и у нашем поменутом опширном каталогу,³⁰ три преписа имају облик свитка, из XIV су века, а њихово присуство на истом месту, упоредо са практичном применом која има саввим одређени циљ – служење свете литургије, не може а да нема значаја. Ако бисмо, дакле, претпоставили да су свици састављени и били употребљавани отприлике у XIV веку за потребе заједнице која би могла бити управо ова српска колонија на Синају, тада бисмо без претеривања и опасности од искривљавања објективне истине, могли сматрати да су они поуздана потврда српског присуства и учествовања у животу манастира.

Јасну потврду активног српског присуства у манастиру Свете Катарине у овом периоду представља запис који се налази у свитку који има сигнатуру 38/N. Текст овог записа гласи: Б(ог)ъ да прости г(о)с(поди)на кесара хрелю, и г(оспо)ждоу кесарицоу анноу. повелѣвшиа писати сию л(и)тургию . с(вѣ)тон коу-пинне синанскон . роукою днѣа гѣшнаго драгыѣ прѣсца.³¹

Из наведене заповести брачног пара Хреље и Ане закључује се да би како састављач свитка, тако и паства на Синајској купини (Βάτος), која би слушала поменути литургију на српскословенском језику и за коју показује бригу српска власт, требало да је српска. Сама ова чињеница води ка сигурном закључку о присуству постојаног старања око служења ове литургије на српскословенском, јер изгледа да бројност српске пастве није била занемарљива те стога ни служење литургије није било ни симптоматично нити се одвијало само у изузетним околностима.

Све чињенице о времену састављања воде ка 1342. години када је Хреља, одбацивши своје пријатељство са Јованом Кантакузином и приклонивши се законитој византијској, цариградској влади, узео титулу ћесара.³² Као што је познато, од 1341. године, када је напустио српску војску

³⁰ Tarnanidis 1988, 176–181.

³¹ Ibid., 176.

³² Одговарајућа библиографија: Динић 1966, 95–118; Bartusis 1980, 201–221; ИСН I, 518; Ђирковић 1982, 103–117.

и признао власт Андроника III Палелолога, он је имао достојанство великог доместика. Нешто мало после 1342. године повукао се у манастир Рилу, где је примио постриг и добио име Харитон.

Све ово значи да је у периоду о којем је реч, не искључујући и неке претходне године, у манастиру на Синају постојао „српски елемент“ који је у духу и у пракси међуетничког исихастичког и ширег православаног хришћанског размишљања који је преовлађивао,³³ усаглашено обављао своје црквене дужности и на свом матерњем језику.

Јасно је да већ наведеним значајним споменицима српске преписивачке делатности и духовног живота треба додати новопронађени рукопис који има сугнатуру 24/N, мада се његов правопис колеба између српске и бугарске редакције.³⁴ Као што смо рекли и у првом опису овога рукописа у каталогу, разноврсност састава који су ушли у његов састав јасно се дугује неоспорној сарадњи између ширих јужнословенских монашких центара у оквирима топле духовне атмосфере исихастичког покрета XIV века.³⁵ Уосталом, кодекс, као што се то види како из садржаја, тако и из начина његовог састављања,³⁶ резултат је компилације монашких и аскетских дела више писаца. Подсећамо да смо у првом каталогу навели преводе аскетских и исихастичких текстова светих отаца, као што су: ава Филимон, преподобни Стефан, монах Исаија, монах Теодул о монаху Христофору (Ромејском), Филимон пустињак, свети Иларион, Јеферем Сирин, Марко Подвижник, као и Григорије Синаит. Кодекс који је, као што смо се уверили – без почетка и без краја, завршава се литургијским текстовима. Сигурно је у свом целовитом облику, пре него што су се изгубили његов први и последњи део, био још богатији и вероватно је давао више материјала за размишљање о свом састављању и групи која је сакупила и објединила ове текстове.

На овом месту вреди поменути одломак превода дела исихасте Григорија Синаита, за које и из других извора знамо да је рано било преведено на српскословенски као и бугарскословенски језик.³⁷ Одломак који се налази у овом кодексу потиче из дела „Κεφάλαια δ' ακροστιχίδος πάνυ ωφέλημα, ὡν η ακροστιχίς ἦδε: Λόγοι διάφοροι περί εντολών, δογμάτων, απειλών και

³³ Ευαγγέλου 2010.

³⁴ Разликовање српских и бугарских текстова из овог периода једино на основу употребе полугласника није увек поуздано. Значајне примедбе о овоме: Трифуновић 2001, 9–41.

³⁵ Више о овој теми у студији са исцрпном библиографијом: Ευαγγέλου 2015, 149–164.

³⁶ Разликује се више водених знакова као и писара: Tarnanidis 1988, 159.

³⁷ Tachiaos 1983, 113–165; Δεληκάρη 2004.

επαγγελίων, ἐτι δε και περί λογισμών και παθών και αρετών, ἐτι δε και περί ησυχίας και προσευχής“.³⁸ Овај одломак, иако текст није сачуван у целини, представља врло занимљив допринос у оквиру овог истраживања јер је то један од најстаријих преписа словенског превода поменутог текста.³⁹

Када говоримо о елементима преписивачке и духовне делатности Срба који проистичу из новопронађених словенских рукописа на Синају, не бисмо могли да пропустимо да начинимо једну праву процену, чак и сажету, и осталих богослужбених текстова које смо навели. Једноставан попис у овом раду, иако нам не оставља могућности да се удубимо у њихов садржај нити да опишемо њихов развој и прилагођавање приликама периода који обухвата XIII и XIV век, а који се односи на њихов помена вредан обим, несумњиво нам дозвољава да се уверимо у активно присуство и допринос „српског елемента“ богослужењу Источне цркве које се развијало у ово доба.

Превела с грчког језика
Марина Вељковић

³⁸ Νικ. Αγιορείτη Φιλοκαλία, т. 4, Αθήνα 1961, 31–62.

³⁹ Водени знак нас води ка 1371/1372. години.

ЛИТЕРАТУРА

- Динић 1966: М. Динић, *Реља Охмучевић – историја и предање*, Зборник радова Византолошког института 9 (1966) 95–118.
- Доментијан 1865: Доментијан, *Живот Светиога Симеона и Светиога Саве*. Изд. Ђ. Даничић, Београд 1865.
- Ђорђевић 1925: Т. Р. Ђорђевић, *Српске светиње у Палестини*, Скопје 1925.
- Живојиновић 1979: *Књижевна делатност Светиога Саве*, Растко Немањић – Свети Сава. Историја и предање, Београд 1979, 15–25.
- ИСН I: *Историја српског народа*, т. I, Београд 1981.
- Милошевић 2015: Н. Милошевић, *Тимок Светиога Саве*, Српска теологија у двадесетом веку – истраживачки проблеми и резултати, Београд 2015, 27–35.
- Розов 1914: В. Розов, *Болгарские рукописи Иерусалима и Синаја*, Минало III/ 9 (1914) 16–38.
- Розов 1925–1926: В. Розов, *Српски рукописи Јерусалима и Синаја*, Јужнословенски филолог V (1925–1926) 118–129.
- Розов 1929а: *Сербь в Палестине и на Синае*, Труды IV-го съезда русских академических организаций I (1929) 195–200.
- Розов 1929б: В. Розов, *Синајци в Сербии XIV в.*, Byzantinoslavica I (1929) 16–21.
- Розов 1952: В. Розов, *Страница из живота Светиога Саве (Свети Сава и Света Земља)*, Споменик СКА LXIX, Други разред 54 (1929) 95–105.
- Сперанский 1927: М. Н. Сперанский, *Славянская письменность XI–XIV вв. на Синае и в Палестине*, Известия Отделения русского языка и словесности 32 (1927) 43–118.
- Суботин-Голубовић 1998: Т. Суботин-Голубовић, *Прилози познавању дојослужења у српској цркви крајем XIII века*, Хиландарски зборник 10, Београд 1998, 153–177.
- Суботин-Голубовић 2009: Т. Суботин-Голубовић, *Шта је све несјало из српских минеја XIII века?*, Зборник радова Византолошког института 46 (2009) 381–394.
- Теодосије 1860: Теодосије, *Живот Светиога Саве*, Београд 1860.
- Трифуновић 2001: Ђ. Трифуновић, *Ка њочецима српске писмености*, Београд 2001.
- Цернић 1981: Л. Цернић, *Белешке о писарима неких српских рукописа у манастиру Свете Катарине на Синају*, Археографски прилози 3 (1981) 19–22.
- Ђирковић 1982: С. Ђирковић, *Хрељин њоклон Хиландару*, Зборник радова Византолошког института 21 (1982) 103–117.
- Δεληκάρη 2004: Α. Δεληκάρη, *Άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης. Η δράση και η συμβολή του στη διάδοση του ησυχασμού στα Βαλκάνια*, Θεσσαλονίκη 2004.

- Ευαγγέλου 2010: Ηλ. Γ. Ευαγγέλου, *Ο Ησυχασμός στον κόσμο των Νότιων Σλάβων το 18^ο αιώνα. Επιδράσεις στον πνευματικό, εκκλησιαστικό και πολιτικό τους βίο*, Θεσσαλονίκη 2010.
- Ευαγγέλου 2015: Ηλ. Γ. Ευαγγέλου, *Το κίνημα του ησυχασμού ως παράγοντας προσέγγισης του ελληνικού και του ορθόδοξου νοτιοσλαβικού κόσμου ενόψει της οθωμανικής επέλασης τον 14ο αι.*, Σλαβική Ορθοδοξία. Από τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο στους ησυχαστές (9^{ος}-15^{ος} αι.), Θεσσαλονίκη 2015, 149–164.
- Ιερά Μονη και Αρχιεπισκοπή Σίνα 1998: *Ιερά Μονη και Αρχιεπισκοπή Σίνα. Τα Νέα Ευρήματα*, Αθήναι 1998.
- Μειμαρή 1985: Ι. Ε. Μειμαρή, *Κατάλογος των νέων Αραβικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής Αγίας Αικατερίνης του Όρους Σινά*, Αθήναι 1985.
- Aleksidze et al. 2005: Z. Aleksidze, M. Shanidze, L. Khevsuriani, M. Kavtaria, *Κατάλογος Γεωργιανών χειρογράφων ευρεθέντων κατά το 1975 εις την Ιεράν Μονήν του Θεοβαδίστου Όρους Σινά Αγίας Αικατερίνης*, Αθήνα 2005.
- Bartusis 1980: M. C. Bartusis, *Chrelia and Momcilo: Occasional Servants of Byzantium in Fourteenth Century Macedonia*, *Byzantinoslavica* 41 (1980) 201–221.
- Brock 1995: S. P. Brock, *Catalogue of Syriac Fraftments (New Finds) in the Library of the Monastery of Saint Catherine, Moynt Sinai*, Athens 1995.
- Georgevich 1918: T. R. Georgevich, *Serbia and the Holy Land*, *The Journal of Theological Studies* XIX (January–April, 1918) 97–114.
- Jireček 1912: K. J. Jireček, *Staat und Gesellschaft in mittelalterlichen Serbien: Studien zur Kulturgeschichte des 13–15 Jahrhunderts*, T. I, Wien 1912.
- PG 150: J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Vol. 150, col. 1240–1256. (*Patrologia Graeca*).
- Philothée 2008: Philothée du Sinai, *Nouveaux Manuscrits Syriaques du Sinai*, Athenes 2008.
- Snoj 1936: A. Snoj, *Staroslovenski rokopisi v Sinajskem samostanu sv. Katarine*, *Bogoslovski Vestnik* XVI/3 (1936) 161–180.
- Tachiaos 1983: A. E. Tachiaos, *Gregory Sinaites. Legasy to the Slavs: Preliminary remarks*, *Cyrrillomethodianum* VII (Thessaloniki 1983) 113–165.
- Tarnanidis 1987: I. Tarnanidis, *Les relations Serbes avec le centre Hesychaste du Mount Sinai au XIVe siecle*, *L'art de Thessalonique et des pays Balkaniques et les courants spirituels au XIVe siecle*, Belgrade 1987, 137–141.
- Tarnanidis 1988: I. Tarnanidis, *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St Catherine's Monastery on Mount Sinai*, Thessaloniki 1988.

Yannis Tarnanidis

THE IMAGE OF SERBIAN LITTERARY AND SPIRITUAL ACTIVITY IN THE
13TH AND 14TH CENTURIES AS REFLECTED IN SLAVIC MANUSCRIPTS
FOUND IN 1975 IN THE MOUNT SINAI

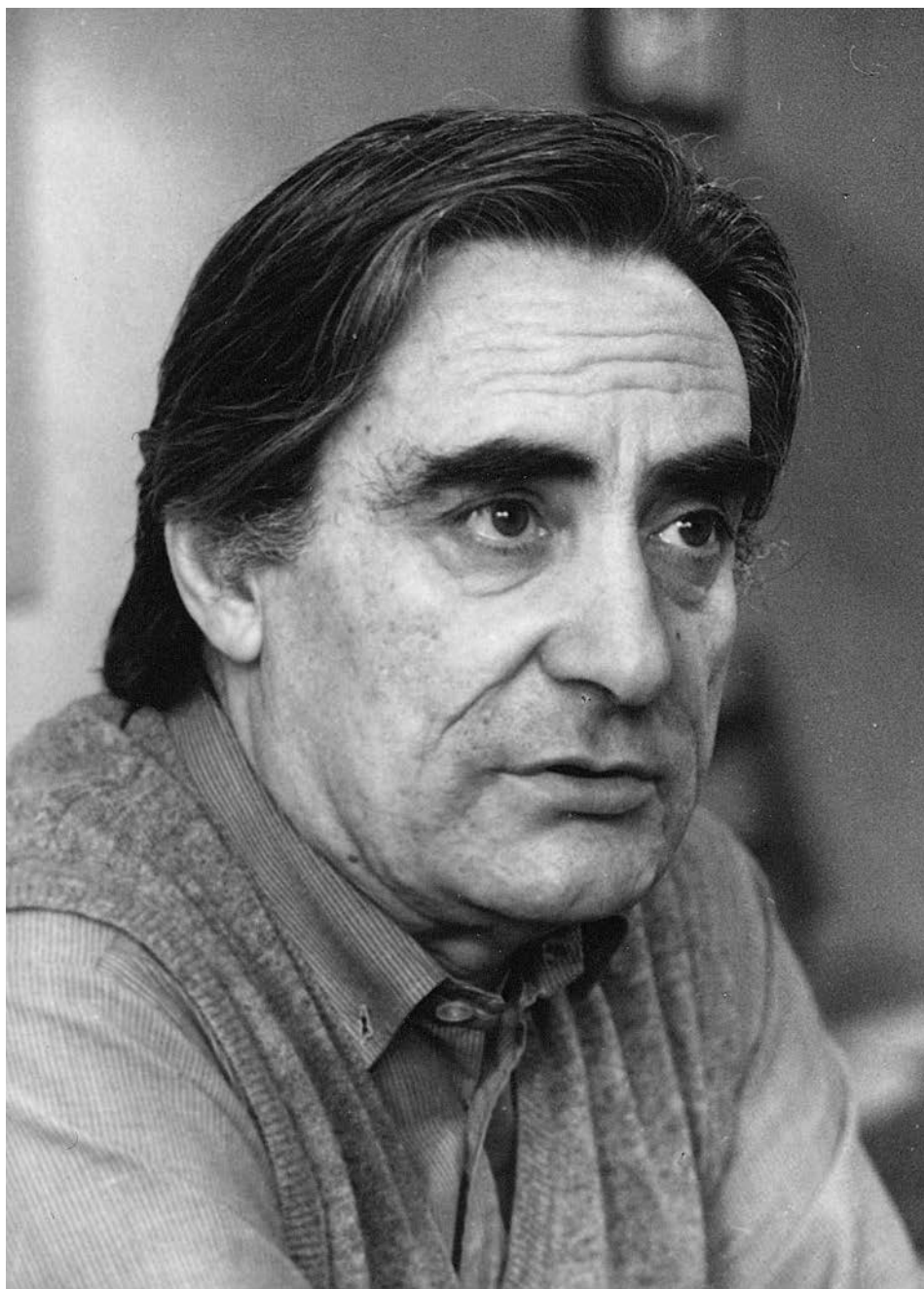
SUMMARY

The image of the multinational monastic presence in the Monastery of Saint Catherine on Mount Sinai from its foundation until today as reflected in its surviving manuscript remains is the reflection and depiction of the dominant political and spiritual ideology of the Byzantine Church and the Byzantine Empire. The peoples who have participated in this spiritual co-creation through their monks' representatives over time become actors and transponders of one and the same cult and cultural tradition that is preserved throughout the Middle Ages. A living Serbian presence and active participation in the life and activities of the Monastery during this period (13th–14th centuries) is also recorded in the Slavic manuscripts found in 1975, which the above study wishes to highlight.

ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ

Сл. 1. Димитрије Богдановић

Сл. 2. Димитрије Богдановић, децембар 1985.

Сл. 3. Слева надесно: Драган Недељковић, Дејан Медаковић, јеромонах Хризостом (Столић), Димитрије Богдановић и непозната особа

Сл. 4. Слева надесно: Соња Богдановић (трећа), Димитрије Богдановић (четврти), Фрањо Баришић (пети) на промоцији Каталога ћирилских рукописа манастира Хиландара, САНУ, 1978.

Сл. 5. Здесна налево: Димитрије Богдановић, помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић, његова светост патријарх српски господин Герман, непосредно по отварању нове зграде Народне библиотеке (1973)

Сл. 6. Иво Андрић (други слева) у посети Археографском одељењу; слева надесно: Димитрије Богдановић (први), помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић (четврти) и манипулант у библиотеци Милан Јакшић (пети)

Сл. 7. Димитрије Богдановић (први слева) са Светозаром Радојчићем и супругом Соњом у Семинару за историју уметности Филозофског факултета

Сл. 8. Димитрије Богдановић (први слева) у Институту за историју уметности Филозофског факултета с Дејаном Медаковићем (у средини) и Радованом Самарџићем (здесна)

Сл. 9. Слева надесно: Димитрије Богдановић, Бранислав Црнчевић, Матија Бећковић, Дејан Медаковић, Душан Радовић и Стеван Раичковић на Светој Гори

Сл. 10. Димитрије Богдановић с колегама у Сентандреји: Стојан Вујичић (други слева), Динко Давидов (седи у средини), Сретен Петковић и Миодраг Јовановић (стоје здесна)

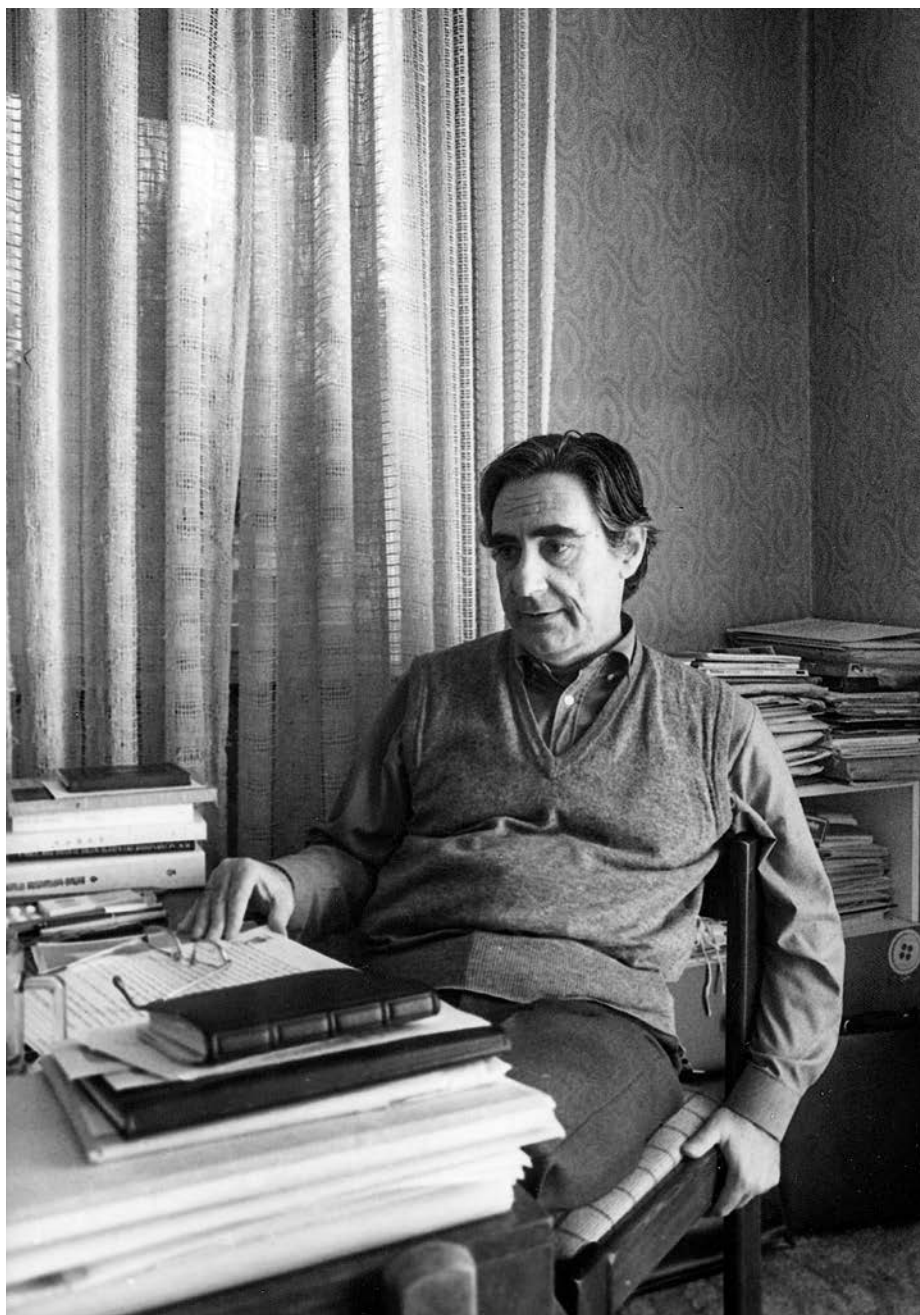

Сл. 11. Димитрије Богдановић с колегама у Раваници: Јованка Калић (прва слева),
 Фрањо Баришић (трећи слева), Станислав Хафнер (пети), Радован Самарџић
 (шести)

Сл. 12. Димитрије Богдановић с Димитријем Стефановићем у Великој Ремети

Сл. 13. Димитрије Богдановић држи предавање на Универзитету Колумбус (Охајо)

Сл. 14. Димитрије Богдановић у својој радној соби

1x F 70 (5 14)

Зборник ходошкови

Висина, IV + 188 + 3 ; 21,0 x 14,0 ; 16,5 x 8,5 ; 26 ;
Чешки, издана

Сб. 1, 1 - 8	Зам. н. 1, 8
2 9 - 16	Зам. н. 9
3 17 - 24	
4 25 - 32	
5 33 - 40	
6 41 - 48	
7 49 - 56	
8 57 - 64	
9 65 - 72	
10 73 - 80	
11 81 - 88	
12 89 - 96	
13 97 - 104	
14 105 - 112	
15 113 - 120	
16 121 - 128	Зам. н. 128
17 129 - 136	Зам. н. 129, <u>опис. 134</u> , 131, <u>опис. 135</u>
18 137 - 144	Зам. н. 140
19 145 - 152	Зам. н. 146
20 153 - 160	
21 161 - 169	<u>опис. н. 163</u>
22 169 - 176	<u>опис. н. 174</u>
23 177 - 184	Зам. н. 181, 184
24 185 - 188	Зам. н. 185, 188 (отра жет.)

Ова издана нешто је за -
лима издана; он је издана -
појави се издана нешто

фус. опис = VV

Зам.:
Бреши. Брели. ижи. до издана н. 8-9. Макарна прекошћување
црква Капа. пил.; а иже вост зове до н. 9' оже гу: (Тол. 1, 8 и 9
ex libro, Compendium Syntagmatis Matthaei Vlastensis continens, sec. XVI clas-
taceo in 4, Biblotheca metropolitana Carlovicensis, transmissa sunt).

Ка н. 130 оже гу. Макарна: For. isthoc, hunc spectet, an ad finem
Codici, ractum.

Leraan, 26. /1345
 71, 81, 89, 97, 98, 100, 106, 113, 129, 130
 2, 16, 24, 29, 34, 37, 42, 47, 53, 55, 60, 65, 70, 73, 75, 80, 85, 90, 93, 97, 100, 103, 106, 113, 119, 120, 129, 130, 139, 141

Leraan, 4. 8. 32
 (130/324)

Книгу, скупљених за јуно-август (Оккупација)

Неранејет, 141 и. (последњи, 141, само уредан);
 25, 5 x 19, 0; 20, 0 x 14, 0; (33 - 31, 32, 32, 27, 28)

Книгу конструисану одређеном.
 Остале свештенике бити делом појединих, несеку (?).

16. 1 1-8 1812
 2 9-16 1. 14 месеца и 14 дана
 3 17-24 1. 86 дана пој. и седење
 4 25-32
 5 33-40
 6 41-48 (6)
 7 49-54
 8 55-62 (8)
 9 63-69 (7) или 1. 7 месеца и 7 дана (7)
 10 70-77 (8) 1. 24 месеца и 24 дана (24 месеца и 24 дана)
 11 78-85
 12 86-93
 13 94-101
 14 102-109
 15 110-117
 16 118-125
 17 126-133
 18 134-141 (7) 1. 141 само уредан)

170 = 0
 176 = 6
 177 = 7
 1688 = 128
 (141)

Због ове ознаке оловком не слажу се са Лера.
 Због св. 17, која недостаје! 14. 8 31. и 10.

- (*измењeno*)
 K 111) Синтагма Матије Властара, срп.,
 XIV в. Београд, 294 л. 290 x 225 мм.
 Записи.
- (*измењeno*)
 K 112) Синтагма Матије Властара, срп.,
 XVI в. Београд, 160 л. 320 x 215 мм.
- Манастирски описи (с. Гарашић)
 113) Каноник Матије, срп., XIV в. Београд,
 133 л. 230 x 155 мм. Записи.
- 114) Каноник, срп., крај XIV - почетак XV в.,
 Београд, 236 л. 255 x 175 мм. Записи.
- Зависност (са каноником) као 108
 K 115) Каноник, срп., крај XIV - почетак XV в.,
 Београд, 264 л. 220 x 145 мм. Записи.
- 116) Законик, срп., крај Генадија, XVI -
 XVII в. Београд, 161 л. 210 x 145 мм.
 Записи.
- 117) Каноник, срп., XV в. Београд,
 161 л. 210 x 130 мм. Записи.

Сл. 17. Радни материјал из 1977. године за Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ	11
Мирјана Бошков	
Тропар и кондак кијевском кнезу Владимиру у рукопису Данила Крпца	13
MIRJANA BOŠKOV	
A TROPARION AND A KONTAKION DEDICATED TO THE KIEVAN PRINCE VLADIMIR IN THE MANUSCRIPT OF DANIL KRPAС	33
Зорица Витић	
„Слово о житију светог Антонија“ Гаврила Тројичанина	35
ZORICA VITIĆ	
“THE SERMON ABOUT THE LIFE OF ST. ANTHONY” BY GAVRILO TROJICANIN	45
Јасмина Грковић-Мејџор	
ч҃о҃҃до, днѣ҃ и днѣ҃ у старословенском језику	55
JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR	
ч҃о҃҃до, днѣ҃ AND днѣ҃ IN OLD CHURCH SLAVONIC	66
Аксинија Джурова, Диљана Радославова	
Новооткрити фрагменти од Ловешкиа Дамаскин:	
ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	67
AXINIJA DŽUROVA, DILJANA RADOSLAVOVA	
NEW-FOUND FRAGMENTS FROM THE LOVECH DAMASKIN: PRELIMINARY NOTES	83
Климентина Иванова	
Панигирик № 282 од Библиотека на Срѣбската патриаршиа	
В КОНТЕКСТА НА БАЛКАНСКАТА КИРИЛСКА КНИЖНИНА	93
KLIMENTINA IVANOVA	
THE BOOK OF PANEGYRICS AT THE LIBRARY OF THE SERBIAN PATRIARCHATE IN THE CONTEXT OF THE BALKAN CYRILLIC LITERATURE	122

ТОМИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ	
БИБЛИЈСКА И АПОКРИФНА ПОДЛОГА ПРОЛОШКОГ ЖИТИЈА	
СВЕТОГ ПРОРОКА ЈЕРЕМИЈЕ	123
TOMISLAV JOVANOVIĆ	
BIBLICAL AND APOCRYPHAL PATTERNS OF THE PROLOGUE VITA	
OF THE HOLY PROPHET JEREMIAH	142
Янис Какридис	
по, последн, последователно: от «метафизики предлогов»	
к исторической грамматике	149
YANNIS KAKRIDIS	
по, последн, последователно: FROM THE "METAPHYSICS OF PREPOSITIONS"	
TOWARDS HISTORICAL GRAMMAR	163
МИРОСЛАВ А. ЛАЗИЋ	
Од Божидача Вуковића до Дионизија дела Векије:	
идентитет и псеудоним у култури раног модерног доба	165
MIROSLAV A. LAZIĆ	
FROM BOŽIDAR VUKOVIĆ TO DIONISIO DELLA VECCHIA:	
THE IDENTITY AND PSEUDONYM IN EARLY MODERN CULTURE	185
КАТАРИНА МАНО-ЗИСИ	
Непознати препис Службе светом кнезу Лазару	
и Слова о кнезу Лазару из треће деценије XV века	187
KATARINA MANO-ZISI	
AN UNKNOWN COPY OF THE SERVICE TO HOLY PRINCE LAZAR AND THE	
NARRATION ON PRINCE LAZAR FROM THE THIRD DECADE OF THE 15 TH CENTURY	201
АНИСАВА МИЛТЕНОВА	
AN UNEXPLORED MANUSCRIPT WITH APOCRYPHA	
IN THE COLLECTION OF BALTAZAR BOGIŠIĆ	211
АНИСАВА МИЛТЕНОВА	
Један непроучени рукопис који садржи апокрифе	
из збирке Балтазара Богишића	226
АЛЕКСАНДАР НАУМОВ	
Теологија у списима Ђурђа Црнојевића и Божидача Вуковића	227
ALEKSANDER NAUMOW	
THEOLOGY IN THE WRITINGS OF ĐURAĐ CRNOJEVIĆ AND BOŽIDAR VUKOVIĆ	238

Љиљана И. Пузовић	
Прикупљање писаније према Катастиху манастира Хиландара (бр. 521): прилог историји Српске цркве и народа крајем XVII и почетком XVIII века	239
LJILJANA I. PUZOVIĆ	
PIOUS DONATIONS (PISANIYA), ACCORDING TO THE KATASTICH OF THE HILANDAR MONASTERY (№ 521): A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE SERBS AND THE EASTERN ORTHODOX CHURCH IN THE LATE 17 TH AND THE EARLY 18 TH CENTURY	263
Јоханес Рајнхарт	
Слово (Псеудо-)Нектарија Цариградског „IN THEODORUM MARTYREM“ (CPG 4300; BHG 1768) у српскословенском преводу	265
JOHANNES REINHART	
THE SERMON OF (PSEUDO-)NECTARIUS OF CONSTANTINOPLE “IN THEODORUM MARTYREM” (CPG 4300; BHG 1768) IN A SERBIAN CHURCH SLAVONIC TRANSLATION	285
Наталија. В. Рамазанова	
Сербские святители Савва и Арсений в русских певческих рукописях	287
NATALIA V. RAMAZANOVA	
SERBIAN SAINTS SAVA AND ARSENIJE IN RUSSIAN CHANT COLLECTIONS	297
Виктор Савић	
Препис Карејског типика из XVI века (АХС 134/135)	299
VIKTOR SAVIĆ	
A 16 TH -CENTURY MANUSCRIPT COPY OF THE TYPIKON OF KARYES (AHS 134/135)	322
Јована Станојловић	
Орнаментика рукописних књига монаха Романа (друга четвртина XIV века)	325
JOVANA STANOJLOVIĆ	
ORNAMENTATION IN THE MANUSCRIPTS WRITTEN BY THE MONK ROMAN (THE SECOND HALF OF THE 14 TH CENTURY)	344
Јан Страдомски	
DWIE NIETYPOWE REDAKCJE KORMCZEJ ŚW. SAWY W ZBIORACH RĘKOPISÓW CERKIEWNYCH W POLSCE	357

JAN STRADOMSKI TWO COPIES OF AN ATYPICAL RECENSION OF THE NOMOCANON OF SAINT SAVA (KRMČIJA) IN RELIGIOUS MANUSCRIPT COLLECTIONS IN POLAND	373
ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ Хиландар 608 (МИНЕЈ ЗА ДЕЦЕМБАР) – ВЕСНИК ПРОМЕНА У ЛИТУРГИЈСКОМ ЖИВОТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ	375
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ HILANDAR № 608 (DECEMBER MENAION): THE HERALD OF CHANGE IN THE LITURGICAL LIFE OF MEDIEVAL SERBIA	397
ЈАНИС ТАРНАНИДИС Слика српске списатељске и духовне делатности у XIII и XIV веку која се јавља у синајским словенским рукописима пронађеним 1975. године	399
YANNIS TARNANIDIS THE IMAGE OF SERBIAN LITTERARY AND SPIRITUAL ACTIVITY IN THE 13 TH AND 14 TH CENTURIES AS REFLECTED IN SLAVIC MANUSCRIPTS FOUND IN 1975 IN THE MOUNT SINAI	410
СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН Образ св. Вассиана Константинопольского как модель развития культа св. Прохора Пшинского: гимнография и агиография	411
SERGEY Y. TEMCHIN THE IMAGE OF BASSIANOS OF CONSTANTINOPLE AS THE MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE CULT OF ST. PROHOR OF RČINJA: HYMNOGRAPHY AND HAGIOGRAPHY	425
БРАНИСЛАВ ТОДИЋ О једном месту у повељи Стефана Немањића Хиландару	427
BRANISLAV TODIĆ ON ONE PASSAGE IN THE CHARTER OF STEFAN NEMANJIĆ FOR HILANDAR	435
МАРИНА В. ЧИСТЯКОВА О јужнословјанских переводах Стишного пролога	437
MARINA V. CHISTYAKOVA SOUTH SLAVIC TRANSLATIONS OF THE VERSE PROLOGUE	455

СЕЋАЊА	457
ВЛАДЕТА ЈЕРОТИЋ	
Димитрије Богдановиќ – у моме сеќању	459
КРАСИМИР СТАНЧЕВ	
С Димитрие Богдановиќ в комисијата за рѣкописи на СІВАЛ	463
ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ	
Служба пресветој Богородици у част и спомен чудотворне јој иконе Великореметске: осврт на превод академика Димитрија Богдановиќа	469
ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	473

SCALA PARADISI
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ У СПОМЕН
1986–2016

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

Уредник серије
Јасмина Грковић-Мејџор

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Технички уредник серије
Виктор Савић

Обрада ликовних прилога, слог и прелом
Мирослав Лазић

Тираж
400 примерака

Штампа и повез
Службени гласник, Београд

© Српска академија наука и уметности
2018

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

811.163.1(082)

091=16(082)

SCALA paradisi. Академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016 : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / уредници Анатолиј Аркадјевич Турилов ... [и др.]. – Београд : САНУ, 2018 (Београд : Службени гласник). – 487 стр. : илустр. ; 24 см. – (Словенски и српски средњи век / Српска академија наука и уметности. Одељење језика и књижевности, Старословенски одбор ; књ. 1)

На спор. насл. стр.: Scala paradisi. Scripta in memoriam Demetrii Bogdanović viri academici : 1986–2016. – Радови на више језика. – Тираж 400. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Резимеи на енгл. или срп. језику.

ISBN 978-86-7025-802-0

а) Старословенски језик – Зборници

б) Словенски рукописи – Зборници

COBISS.SR-ID 271614988